

بررسی نقش اقتصاد مقاومتی در صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری

حمید خزائیل^۱
محمدرضا رنجبر فلاح^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۱۴

چکیده

هدف این پژوهش بررسی نقش اقتصاد مقاومتی در صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری هست. این پژوهش به روش توصیفی از نوع همبستگی انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق به تعداد ۱۲۶ نفر در نظر گرفته شده‌اند بر طبق فرمول تعیین حجم نمونه کوکران، ۹۵ نفر از آن‌ها به عنوان نمونه انتخاب شدند که تعداد ۹۵ پرسشنامه توزیع گردید و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. پایایی پرسشنامه‌ها به روش آلفای کرونباخ برای متغیرهای اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی به ترتیب ۰/۶۸ و ۰/۷۸ محاسبه گردید. داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS و ضرایب آماری متناسب با نوع متغیرها و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار و تحلیل استنباطی از آزمون‌های همبستگی استفاده شد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که مهم‌ترین چالش‌های صنعت دفاعی برای توسعه فناوری، از یک سو محدودیت منابع و از سوی دیگر، تنوع فزاینده فناوری‌های مورد نیاز همراه با سرعت بالای تغییر آن‌هاست. صنعت دفاعی از طریق سرریزهای فناورانه، ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری، کمک به تحریک تقاضای دانش‌بنیان و کمک به نوآوری نهادی برای رفع گلوگاه‌های نهادی که مانع پیشرفت کسب و کارهای راهبردی در سطح ملی هستند، منجر به ارتقای قابلیت‌های کشور در گذار به اقتصاد مقاومتی خواهد بود.

واژگان کلیدی: الگو، اقتصاد مقاومتی، صنعت دفاعی، توسعه فناوری، نوآوری.

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل، دانشگاه عالی دفاع ملی (Hkhazaeil51@yahoo.com)

^۲ هیئت علمی گروه اقتصاد دانشگاه پیام نور تهران

۱. مقدمه

با مروری بر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، شاید بتوان مهم‌ترین دغدغه‌های کشور در حوزه اقتصاد را مواجه‌شدن با بیماری‌های مزمن بی‌ثباتی اقتصادی و تورم مزمن، بیکاری و عدم شکل‌گیری قابلیت تولید داخل به‌ویژه در حوزه صنایع و محصولات راهبردی و نیز وابستگی شدید به واردات دانست؛ که عمدتاً در ضعف‌های نهادی ریشه داشته است. اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه‌های فشار یا در شرایط کنونی تحریم و متعاقباً تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه پیش‌شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید روی مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است و صدا البته منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی، یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته چنانکه مقاومت برای دفع موانع پیشرفت و کوشش در مسیر حرکت و پیشرفت تعریف می‌شود. در اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی باید توجه داشت که دفاع در طول تاریخ همیشه جزء مهمی از زندگی بشر بوده است؛ زیرا اقدامات دفاعی انسان سبب دفع یا کاهش میزان اثر تجاوز مهاجمان می‌شود؛ اما چگونگی دفاع به عوامل و شرایط مختلفی بستگی دارد و انسان‌ها در دوران حیات خود سعی کرده‌اند تا با استفاده از عقل و تدبیر و اراده‌ی خود بهترین راه دفاع را در وضعیت‌های متفاوت، در مقابل تهاجم دشمنانشان انتخاب و آن را به کار ببندند. با توسعه‌ی جوامع، تفاوت‌های زیادی در جنگ‌افزارها و به همین نسبت در راه و روش‌های دفاعی صورت گرفته است. حال با توجه به وجود تحریم‌ها و شرایط موجود، باید صنعت دفاعی را مقاوم‌سازی نمود و این امر با مهیا نمودن ملزومات اقتصاد مقاومتی در صنعت دفاعی ممکن است. تلاش این پژوهش آن است که در فضای اقتصاد مقاومتی، عوامل مؤثر بر اقتدار صنعت دفاعی و اقتصاد دفاع و رابطه آن‌ها را باهم مشخص و در یک الگو بیان نماید؛ بنابراین مکلف به نوآوری و ابتکار و نظریه‌پردازی و الگوسازی در عرصه‌های جدید اقتصادی است. یکی از این مفاهیم، «اقتصاد مقاومتی» است. در این پژوهش ابتدا معنی اقتصاد مقاومتی بررسی، سپس چالش‌های مربوط به صنعت دفاعی و توسعه فناوری و تأثیر اقتصاد مقاومتی بر این دو مورد بحث قرار می‌گیرد. عرصه صنعت دفاعی کشور به مدد رهبری‌های حکیمانه فرماندهی معظم کل قوا، مدیریت جهادی، روحیه بسیجی و آرمان‌خواهی اندیشمندان و متخصصین کشور از عظمت، پویایی، چابکی، ورزیدگی و توانایی خاصی برای رفع نیازهای نیروهای مسلح برخوردار بوده و در این راستا استفاده از رشد فناوری و ایجاد بستری مناسب جهت این امر مستلزم استفاده بهینه و بکار بردن هر چه بهتر اقتصاد مقاومتی در مبحث صنعت دفاعی کشور هست.

۲. بیان مسئله

اقتصاد از ناحیه فعالیت‌های نظامی می‌تواند هم رشد یابد و هم مورد آسیب قرار گیرد. بعضی از کشورها از طریق تولید و فروش تسلیحات جنگی توانسته‌اند ارزش قابل توجهی به دست آورند. شعله‌ور شدن آتش جنگ در نقاط مختلف جهان تا حدودی متأثر از ملاحظات اقتصادی تولیدکنندگان این سلاح‌هاست که در کنار عوامل دیگری از قبیل نیل به اهداف سیاسی، آزمایش عملی سلاح‌ها و فراهم آمدن بستر لازم برای تحقیقات بیشتر

در خصوص سلاح‌های پیشرفته همیشه مورد توجه تولیدکنندگان بوده است. در کشورهای عقب‌مانده و درحال توسعه وضعیت تا حدود زیادی متفاوت است. به طوری که در کشورهای یادشده هزینه‌های نظامی که معمولاً برای تأمین امنیت صرف می‌شود، توان اقتصادی کشورها را تحلیل برده و در نتیجه معیشت و فرآیند توسعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد (دیزجی و همکاران، ۱۳۸۸).

اقتصاد مقاومتی، متوجه «هجمه‌شناسی»، «آفندشناسی» و «پدافندشناسی» ما در برابر آن هجمه است؛ یعنی ما باید ابتدا بررسی کنیم که مخالفان ما حمله به اقتصاد ایران و اخلال در آن را چگونه و با چه ابزارهایی صورت می‌دهند؟ بنابراین وقتی به اقتصاد مقاومتی دست یافته‌ایم که ابزارها و شیوه‌های هجمه‌ی دشمن را پیشاپیش شناخته باشیم و بر اساس آن‌ها استراتژی مقاومت خود را علیه آنان تدوین و اجرا کنیم. بدیهی است تا آفند دشمن شناخته نشود، مقاومت متناسب با آن نیز طراحی و اجرا نخواهد شد. اقتصاد دفاعی به بررسی مسائل دفاع و امور مربوط به آن نظیر خلع سلاح، صلح، امنیت، اجتناب از جنگ، خاتمه دادن به جنگ، عوامل ایجاد آن، مدیریت جنگ، تخصیص منابع، توزیع درآمد، رشد، ثبات اقتصادی و... می‌پردازد. با توجه به مفهوم دفاع، اقتصاد دفاعی شامل بررسی تأثیر کمبود منابع در محدود کردن فعالیت‌های تدافعی کشورها و درعین حال توسعه این قبیل فعالیت‌هاست. به علاوه با توجه به اینکه ملت‌ها در نظامی بین‌المللی فعالیت می‌کنند که شامل دیگر دولت‌ها و تعداد بی‌شماری از عاملان غیردولتی است، اقتصاد دفاعی باید بتواند به تعامل‌های میان کشورهای مختلف که در جستجوی تأمین امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی که خود جزئی از آن‌ها هستند، وحدت بخشد. به طور خلاصه می‌توان گفت اقتصاد دفاعی تأثیر فعالیت‌های دفاعی بر سطح گسترده اقتصاد بین‌المللی و اثر این نظام اقتصادی بر امر دفاع را تعیین می‌کند. به طور کلی، چارچوب اقتصاد دفاعی از زیرشاخه‌های اقتصادی متعددی تشکیل شده، به ویژه موضوع اقتصاد بخش عمومی در این چارچوب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا تأمین تجهیزات دفاع (امنیت) را می‌توان نوعی کالای عمومی تلقی کرد که در خصوص مصرف و توزیع منافع آن در بین افراد کشور هیچ‌گونه رقابتی وجود ندارد (هارتلی و همکاران^۱ ۱۳۸۳). هزینه‌های ارتقای توان دفاعی رقابتی دولت‌ها علاوه بر تأثیرات مستقیم، می‌تواند تأثیرات غیرمستقیمی نیز بر رشد اقتصادی کشورها داشته باشد. نیازهای مالی کشور جمهوری اسلامی ایران برای تأمین امنیت، به دلیل قرار گرفتن در منطقه‌ای حساس و استراتژیک، گسترده بوده و این در شرایطی است که منابع مالی کشور برای تأمین این نیازها محدود است. از سوی دیگر به دلیل وجود تحریم‌های همه‌جانبه اقتصادی اعمال شده از جانب کشورهای غربی و ضرورت اجرای مقوله اقتصاد دفاعی که یکی از ابعاد مهم اقتصاد مقاومتی است، بررسی هزینه‌ها و مخارج دفاعی و اثرات آن بر رشد اقتصادی کشور می‌تواند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد. مهم‌ترین چالش‌های صنعت دفاعی نیز برای توسعه‌ی فناوری، از یک سو، محدودیت منابع و از سوی دیگر، تنوع فزاینده فناوری‌های مورد نیاز همراه با سرعت بالای تغییر آن‌هاست. حل این مسئله پیچیدگی خاص خود را دارد. بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته برای حل این مسئله بخشی از بار توسعه فناوری‌های پیشرفته را بر دوش بخش غیر دفاعی قرار داده‌اند؛ اما در کشور ما به دلیل ضعف در

¹ Hartly et.al.

زیرساخت‌های توسعه فناوری در سطح ملی، جریان بالعکس است. یعنی با وجود محدودیت منابع، بخش دفاع علاوه بر بار خود، مجبور است بار کشور را نیز در توسعه فناوری‌های پیشرفته بر دوش بکشد. لذا می‌توان پیش‌بینی کرد که در آینده، با افزایش محدودیت منابع، جریان توسعه فناوری در صنعت دفاعی با چالش مواجه شود. با توجه به خارجی بودن تهدیدهای اقتصادی، جنگ تمام‌عیار اقتصادی و لزوم ارتقای قدرت دفاعی، در این پژوهش به دنبال نقش اقتصاد مقاومتی در صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری هستیم.

۳. اهمیت و ضرورت تحقیق

ارتقای ظرفیت‌های تولیدی در بخش‌های مختلف، رشد و توسعه شبکه‌های توسعه دانش دفاعی و افزایش سرعت دستیابی به سامانه‌ها و فناوری‌های پیشرفته و راهبردی دفاعی از جمله دستاوردهای عرصه صنعت دفاعی کشور هست که باعث شده صنعت دفاعی کشور با وجود شرایط تهدید و تحریم، به نماد شکوهمند خودکفایی، خودباوری و مظهر تحقق اقتصاد مقاومتی تبدیل شود. برای تبیین و فهم اقتصاد مقاومتی و لزوم وجود آن لازم است با چند مقدمه به مسئله ورود پیدا کرد. اولاً، مفهوم مقاوم بودن یک مفهوم طیفی یا به عبارتی یک کلی مشکک بوده و یک مفهوم مطلق و دارای اندازه‌ای مشخص نیست. ثانیاً، اقتصاد مقاومتی قبل از علم، دین و نقل، یک مفهوم عقلی است. شاهد بر این مدعا این است که در هر جای دنیا اصل بر استحکام، مقاومت و قوام است و این یک اصل عقلی است. با نگاهی به سایر اقتصادهای دنیا نیز متوجه آن خواهیم شد که تمام آن‌ها همواره سعی در مقاوم‌سازی بافت‌ها و ساختارهای خویش داشته‌اند و این امر با تکامل دانش همواره در مسیر خویش روبه‌پیشرفت بوده است؛ بدین معنا که جهت‌گیری تمام تئوری‌های جدید، نیل به این هدف، یعنی قوام و مقاوم‌سازی است.

۴. اهداف تحقیق

- شناسایی نقش اقتصاد مقاومتی در صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری.
- شناسایی نقش بخش غیردولتی در اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری.
- شناسایی نقش بخش دولتی در اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری.
- شناسایی نقش دیپلماسی در اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری.
- شناسایی نقش توسعه فناوری در اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی.

۵. سؤال‌های تحقیق

- با توجه به مفهوم جنگ اقتصادی و همچنین مفهوم توسعه فناوری در صنعت دفاعی، کارایی اقتصاد مقاومتی در بخش دولتی، بخش غیردولتی و دیپلماسی، بر این صنعت چگونه خواهد بود؟
- از لحاظ آسیب‌پذیری اقتصادی، دفاعی و اقدامات خصمانه دشمن، آیا اقتصاد مقاومتی می‌تواند الگوی مناسبی برای این کار باشد؟

۶. فرضیات تحقیق

۱. بین توسعه فناوری و اقتدار صنعت دفاعی رابطه وجود دارد.
۲. بین کارایی اقتصاد مقاومتی و اقتدار صنعت دفاعی (با تأکید بر توسعه فناوری) رابطه وجود دارد.
۳. در اقتصاد مقاومتی بین نقش بخش غیردولتی و اقتدار صنعت دفاعی (با تأکید بر توسعه فناوری) رابطه وجود دارد.
۴. در اقتصاد مقاومتی بین نقش بخش دولتی و اقتدار صنعت دفاعی (با تأکید بر توسعه فناوری) رابطه وجود دارد.
۵. در اقتصاد مقاومتی بین نقش دیپلماسی و اقتدار صنعت دفاعی (با تأکید بر توسعه فناوری) رابطه وجود دارد.

۷. روش‌شناسی

این پژوهش با توجه به هدف آن جزء تحقیقات کاربردی^۱ محسوب می‌شود. در طبقه‌بندی پژوهش بر اساس روش، پژوهش حاضر از نوع همبستگی^۲ است. همچنین این پژوهش از نظر دسته‌بندی تحقیقات برحسب نحوه گردآوری داده‌ها (طرح تحقیق) پژوهشی توصیفی به شمار می‌آید که به توصیف ویژگی‌های نمونه و سپس تعمیم این ویژگی‌ها به جامعه آماری پرداخته است. برای تحلیل آماری داده و انجام آزمون فرضیه‌ها، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

۸. ادبیات و پیشینه

مخارج نظامی و رشد و توسعه اقتصادی در ادبیات اقتصاد دفاعی باهم رابطه داشته و تحقیقاتی که در زمینه تأثیر صنعت دفاعی در اقتصاد کشورها صورت گرفته، در زمان‌ها، کشورها و شرایط گوناگون تأثیر متفاوتی بر شاخص‌های مهم اقتصادی کشورها داشته است. اقتصاد دفاع شاخه‌ای جدید از مطالعات اقتصادی است که مدیریت مخارج دفاعی را طی دوره‌های جنگ و صلح مطالعه و آثار خارجی این مخارج را بر سایر بخش‌های اقتصاد آنالیز می‌کند. به‌طور کلی مخارج دفاعی به‌عنوان مخارج کالاهای عمومی اقتصاد در نظر گرفته می‌شوند ولی اقتصاد دفاع رابطه مخارج دفاعی و متغیرهای کلان اقتصادی را از طریق کانال‌های مختلف آنالیز می‌کند (آندو^۳، ۲۰۰۹).

فرتوک زاده، (۱۳۹۳)، هدف این تحقیق بررسی نقش صنعت دفاعی در گذار به اقتصاد مقاومتی در سطح ملی است. برای تبیین نقش صنعت دفاعی در جریان گذار به اقتصاد مقاومتی، دو مسئله باید موردتوجه قرار گیرد: اول، صنعت دفاعی در گذار به اقتصاد مقاومتی چه چشم‌اندازی را تعقیب خواهد کرد و جهت‌گیری‌های

¹ Applied Research

² Correlational Research

³ Ando

راهبردی آن چگونه خواهد بود؟ دوم، این که صنعت دفاعی با این جهت‌گیری و چشم‌انداز، بر جریان مقاومتی شدن اقتصاد کشور چه تأثیری بر جای خواهد گذاشت؟ در این مقاله، برای پاسخ به دو سؤال فوق ابتدا، مهم ترین چالش‌های اقتصادی کشور تبیین خواهد شد. سپس، مفهوم اقتصاد مقاومتی و ماهیت، اهداف و مؤلفه‌های آن از دیدگاه مقام معظم رهبری معرفی می‌شود. در گام بعد، با مروری بر چالش‌های اقتصادی صنعت دفاعی کشور، بر اساس مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، جهت‌گیری صنایع دفاعی در مسیر حرکت به سمت اقتصاد مقاومتی تحلیل و پیش‌بینی خواهد شد. در نهایت، با توجه به چشم‌انداز و جهت‌گیری پیش‌بینی‌شده برای صنعت دفاعی، بر اساس رویکرد گروه کانونی، نقش و تأثیر صنعت دفاعی در حرکت کشور به سمت اقتصاد مقاومتی بر اساس مؤلفه‌های طرح‌شده مورد بررسی قرار خواهد گرفت. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که صنعت دفاعی از طریق سرریزهای فناورانه، ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری، کمک به تحریک تقاضای دانش‌بنیان و کمک به نوآوری نهادی برای رفع گلوگاه‌های نهادی مانع پیشرفت کسب‌وکارهای راهبردی در سطح ملی هستند، منجر به ارتقای قابلیت‌های کشور در گذار به اقتصاد مقاومتی خواهد شد.

عباسیان (۱۳۹۴)، ایران از یک‌سو، به دلیل اینکه در منطقه‌ای استراتژیک قرار گرفته است، نیازهای مالی برای تأمین امنیت آن گسترده بوده و از سوی دیگر به دلیل وجود تحریم‌های همه‌جانبه اقتصادی اعمال شده از جانب کشورهای غربی و ضرورت اجرای مقوله اقتصاد دفاعی، بررسی مخارج دفاعی و اثرات آن بر رشد اقتصادی کشور می‌تواند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد. مطالعه حاضر اثرات اقتصادی مستقیم و غیرمستقیم مخارج دفاعی بر رشد اقتصادی کشور را طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۵۷ ارزیابی و تجزیه و تحلیل می‌کند. بدین منظور، مدلی مبتنی بر سیستم معادلات هم‌زمان (SEM) ارائه شده است که با استفاده از روش حداقل مربعات دومرحله‌ای (SLS₂) برای برآوردهای تک معادله‌ای و روش حداقل مربعات سه مرحله‌ای (SLS₃) برای برآورد هم‌زمان معادلات، اثرات مخارج دفاعی بر رشد اقتصادی کشور بررسی و آزمون شده است. نتایج بیانگر آن است که عوامل اصلی مخارج دفاعی ایران، اقتصادی نبوده بلکه استراتژیک هستند (تهدید جنگ). همچنین، اثر مستقیم مخارج دفاعی روی رشد اقتصادی و نیز اثرات غیرمستقیم آن روی پس‌انداز و موازنه تجاری، منفی و معنادار هستند.

دان و نیکولایدو (۲۰۱۲)، در مطالعه‌ای به بررسی اثر مخارج دفاعی بر رشد اقتصادی ۱۵ کشور عضو اتحادیه اروپا طی دوره‌ی ۲۰۰۷-۱۹۶۱ پرداخته‌اند. آن‌ها با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی داده‌های ترکیبی به این نتیجه رسیده‌اند که افزایش مخارج دفاعی باعث رشد و گسترش توسعه اقتصادی نمی‌شود.

جدول شماره (۱) جمع‌بندی مشکلات اقتصادی کشور

روند فزاینده واردات با توجه به وضعیت ارز	بالا بودن میزان بیکاری برای دانش‌آموختگان دانشگاهی	تورم فزاینده ناشی از کسری بودجه مزمن و رشد بالای عرضه پول	وابستگی شدید بودجه دولت به درآمدهای نفتی
روند نزولی صادرات به دلیل از بین رفتن قدرت رقابت در بازارهای خارجی	افزایش شکاف درآمدی میان طبقات مختلف جامعه	حرکت سرمایه‌ها به سوی فعالیت‌های غیرمولد، سفته‌بازی و کاهش سرمایه‌گذاری مولد و اشتغال‌زا	بی‌ثباتی در درآمدهای دولت و اقتصاد کشور ناشی از بی‌ثباتی در درآمدهای نفتی
وابستگی کشور به محصولات و فناوری‌های راهبردی وارداتی و در نتیجه، افزایش فشار تهدید ناشی از تحریم بر اقتصاد کشور.	تخریب سبک زندگی تعالی‌بخش در جامعه	عمق پیدا نکردن زنجیره ارزش محصولات داخلی و عدم شکل‌گیری قابلیت‌های لازم برای توسعه صنایع و فناوری‌های راهبردی	تضعیف قدرت رقابت بنگاه‌های داخلی در مقابل بنگاه‌های خارجی

منبع: یافته‌های محقق

جدول شماره (۲) مؤلفه‌های الگوی اقتصاد مقاومتی

رویکرد جهادی (همت جهادی و مدیریت جهادی)، علمی، پر قدرت، با برنامه و مجاهدانه	تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، ظرفیت‌های علمی، انسانی، طبیعی، مالی، جغرافیایی و اقلیمی ضمن استفاده حداکثری از امکانات بیرون از کشور	توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدید زا و تکانه‌های اقتصادی دنیا، بلاهای طبیعی و تکانه‌های تخصصی مثل تحریم‌ها.	ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان تولید ملی، اشتغال، کاهش تورم، افزایش بهره‌وری، رفاه عمومی و مهم‌تر از همه عدالت اجتماعی.
اصلاح الگوی مصرف (صرفه‌جویی، پرهیز از اسراف، الگوی مصرف عاقلانه، مدبرانه و اسلامی)	کاهش وابستگی به نفت (استفاده حداکثری از فروش نفت خام)	امنیت اقلام راهبردی و اساسی، در درجه اول غذا و دارو با تکیه بر تولید داخلی	مردم محوری (سیاست‌های اصل ۴۴) و بهره‌گیری از فعالان، کارآفرینان، مبتکران، صاحبان مهارت و صاحبان سرمایه با زمینه‌سازی، راهنمایی و حمایت دولت
عدالت بنیان	اقتصاد برون‌گرا	دانش‌محوری (اقتصاد دانش‌بنیان، چرخه علم تا ثروت در بخش‌های دارای مزیت)	فساد ستیزی (شفاف‌سازی و ایجاد امنیت و فضای رقابتی)
		شفاف و سالم‌سازی اقتصادی	برنامه محور

منبع: یافته‌های محقق

جدول شماره (۳) ویژگی‌های تحریم اقتصادی

دارای کمترین هزینه مالی برای تحریم کننده	تغییر استراتژی از نظامی به اقتصادی	لزوم مقابله با گروه‌های تروریستی	درگیر شدن در جنگ اقتصادی
لزوم توجه به انواع دیپلماسی	کاهش هزینه دفاعی با دیپلماسی	برجسته شدن نقش بخش خصوصی	کمترین هزینه دیپلماتیک
ایجاد انزوای اقتصادی با ممانعت از پیوستن کشورها به سازمان تجارت جهانی	درگیر کردن ملت‌ها و دولت‌ها با عملیات روانی	نیاز پیاپی به اصلاح ساختارها	درگیری از طریق جنگ نرم و جنگ سخت
توجه به ژئوپلیتیک	برهم زنده ثبات سیاسی و اجتماعی	تربیت نیروی انسانی	استفاده از بازیگران منطقه-ای و بین‌المللی
تبدیل شدن به نقطه ثقل استراتژی امنیت ملی آمریکا	تخصص‌های بین‌رشته‌ای	وجود نهادها و بازیگران منطقه‌ای	سازمان‌های منطقه‌ای
		استفاده از رسانه‌ها	ایجاد فشار سیاسی

منبع: یافته‌های محقق

۹. جهت‌گیری صنعت دفاعی در گذار به اقتصاد مقاومتی

برای درک این جهت‌گیری، ابتدا باید مهم‌ترین چالش‌های احتمالی اقتصادی آینده صنعت دفاعی با یک نگاه آینده‌پژوهانه تبیین شوند. سپس بر اساس راه‌کارهای ممکن برای مواجهه با آن چالش‌ها مسیر حرکت به سمت اقتصاد مقاومتی پیش‌بینی شود (فرتوک زاده، ۱۳۹۳).

این چالش‌ها را در چهار دسته به شرح زیر طبقه‌بندی می‌کنیم:

الف) چالش‌های صنعت دفاعی در توسعه فناوری

ب) چالش‌های صنعت دفاعی در مدیریت منابع انسانی

ج) چالش‌های صنعت دفاعی در آمایش و املاک

د) چالش‌های صنعت دفاعی در فعالیتهای درآمدزایی

در ادامه، به‌اختصار محور توسعه فناوری، تبیین و چگونگی جهت‌گیری صنعت دفاعی برای مواجهه با آن در گذار به اقتصاد مقاومتی بررسی خواهد شد.

توسعه امری پیچیده و چندوجهی است که به‌سادگی در قالب عبارات و تئوری‌های ساده و جهان‌شمول نمی‌گنجد و متفکران به دنبال این هستند که در عین یافتن شباهت‌ها و عناصر ضروری فرایند توسعه، تفاوت مدل‌های کشورهای مختلف را نیز به‌خوبی بیان کنند. (سوزنچی، ۱۳۹۵) تقریباً کشوری در دنیا را نمی‌توان یافت که بدون نقش فعال دولت به توسعه دست‌یافته باشد؛ بنابراین یکی از این وجوه اشتراکی، نقش زیرکانه و خردمندانه دولت در فرایند توسعه است. یکی دیگر از این وجوه اشتراک پیشرفت فناوری و تا حد قابل‌توجهی علم است که در فرایند توسعه رخ می‌دهد و در این میان، نقش دولت‌ها در مدیریت و

سیاست‌گذاری فناوری و همچنین مدیریت مناسب پژوهش به یکی از راه‌های اصلی پیشرفت فناوری موضوع مباحث و مقالات گسترده‌ای بوده است.

شکل‌گیری و ایجاد اقتصاد صنعتی از طریق گذار از دنیای کشاورزی و نظام فتودال و حاکم شدن نظم بازار، اقتصاد سیاسی که از طریق انباشت و پس‌انداز سرمایه و سپس سرمایه‌گذاری جدید به پیش می‌رود، سرمایه‌داران بی‌رحمی که برای کسب سود و در رقابت با سایر سرمایه‌داران دست به توسعه ماشین می‌زنند، نگرش پروتستانی که در برابر نگرش کاتولیک قدیمی، آبادسازی این دنیا را امری مقدس دانسته و بدین ترتیب دست به توسعه دو ساختار مهم یعنی بوروکراسی و دموکراسی زده است و نظامی که به صورت خلاقانه دست به تخریب قواعد قدیمی و جایگزینی قواعد جدید می‌زند، هرکدام تقریری متفاوت از نظم دنیای جدیدی است که ما در آن زندگی می‌کنیم. (سوزنچی، ۱۳۹۵) یکی از ویژگی‌های دنیای جدید که آن را در همه شئون زندگی می‌توان به‌سادگی مشاهده نمود، توسعه روزافزون فناوری‌های جدیدی است که دائماً توان تأثیرگذاری و قدرت بشر را در انجام کارهای مختلف با نوآوری و فناوری‌های جدید بالا می‌برد. (سوزنچی، ۱۳۹۵)

باگذشت زمان و پیچیده شدن فناوری‌ها، دیگر این انتظار که بخش خصوصی به‌تنهایی بتواند از عهده این امر برآید انتظاری ناصواب بوده به‌گونه‌ای که امروز دولت ژاپن برنامه‌های زیادی برای توسعه فناوری پیاده می‌کند.

۱۰. توسعه فناوری

مهم‌ترین چالش‌های صنعت دفاعی برای توسعه فناوری، از یک‌سو، محدودیت منابع و از سوی دیگر، تنوع فزاینده فناوری‌های موردنیاز همراه با سرعت‌بالای تغییر آن‌هاست. بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته برای حل این مسئله بخشی از بار توسعه فناوری‌های پیشرفته را بر دوش بخش غیر دفاعی قرار داده‌اند؛ اما در کشور ما به دلیل ضعف در زیرساخت‌های توسعه فناوری در سطح ملی، جریان بالعکس است. یعنی باوجود محدودیت منابع، بخش دفاع علاوه بر بار خود، مجبور است بار کشور را نیز در توسعه فناوری‌های پیشرفته بر دوش بکشد. لذا می‌توان پیش‌بینی کرد که در آینده، با افزایش محدودیت منابع، جریان توسعه فناوری در صنعت دفاعی با چالش مواجه شود.

جهت‌گیری راهبردی صنعت دفاعی برای گذار به اقتصاد مقاومتی برای مواجهه با این چالش، حرکت صنعت دفاعی به سمت اقتصاد مقاومتی به ترتیب با محوریت مؤلفه‌های دانش‌محوری، مردم‌محوری، اتکا به ظرفیت‌های داخلی و مدیریت جهادی است. در این مسیر، حداقل کردن تصدیه‌ها و توسعه شبکه همکاران دفاعی در بخش ملی، ارتقای ظرفیت کارفرمایی دانش‌بنیان در صنعت دفاعی و در یک‌کلام، اتخاذ رویکرد هسته - شبکه مبتنی بر نوآوری باز، جهت‌گیری راهبردی صنعت دفاعی را در گذار به اقتصاد مقاومتی مشخص می‌کند. (فرتوک زاده، ۱۳۹۳).

۱.۱. تهدیدات فناورانه

فناوری در دهه‌های اخیر تحول شگرفی یافته است، به گونه‌ای که ماهیت و ابزارهای حیات انسان را متأثر ساخته و گفتمان جدیدی را در معادلات فردی، گروهی، ملی و جهانی حاکم ساخته است (کاستلز، ۱۳۸۰). به همین خاطر است که شناسایی گونه‌های تهدید تولیدشده از این ناحیه به شدت از سوی کارشناسان مورد توجه قرار گرفته است. از آنجاکه فناوری پدیده‌ای پیچیده و نه بسیط است، اقسام متفاوتی از تهدید نیز توسط و یا به کمک آن تولیدشده که در ادامه به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود. لازم به ذکر است که نویسندگان معمولاً برای فناوری چهار عنصر اصلی را به پیروی از اسکاپ طرح می‌نمایند که عبارت‌اند از:

یک: عنصر سخت‌افزاری (Hardware) که در قالب اشیا می‌توان نمودهای آن را مشاهده کرد.
دو: عنصر نرم‌افزاری (Software) که در قالب ارائه «ایده‌های» مختلف می‌توان تجلیات آن را ملاحظه کرد.
سه: عنصر انسان افزار (Humanware) که در انسان‌ها و نوع مهارت‌های آن‌ها تجلی می‌یابد.
چهار: عنصر سازمان افزار (Orgaware) که با اضمحلال و یا پیدایش پاره‌ای از نهادها مشخص می‌شود.
به این ترتیب «فناوری» در تولید دسته‌ای از تهدیدات کمک کرده است که می‌توان آن‌ها را در سه دسته اصلی بررسی نمود. (افتخاری، ۱۳۸۵)

۱.۲. فناوری و اقتصاد ملی

اقتصادهای توسعه‌یافته را با کشورهای می‌شناسند که به نحوی مناسب از فناوری برای خلق ثروت بهره می‌گیرند. اقتصادهای کم‌تر توسعه‌یافته را با کشورهای می‌شناسند که دانش فنی تکنولوژیک لازم برای خلق ثروت را در اختیار ندارند. تصریح می‌کنم که این تکنولوژی نیست که ثروت خلق می‌کند بلکه این شیوه مؤثر و مناسب بهره‌گیری از فناوری است که ثروت می‌سازد. وقتی که از فناوری برای افزایش ارزش به منابع استفاده می‌شود و همچنین از آن برای تهیه کالاها و خدمات رقابتی بهره گرفته می‌شود ثروت خلق می‌شود (یعنی، مدیریت تکنولوژی است که ثروت و خوشبختی را خلق می‌کند) اما مدیریت مناسب فناوری‌های بسیط و متوسط نیز می‌توانند یک مزیت رقابتی مشخص خلق کنند و به نحوی مؤثر برای خلق ثروت مورد استفاده قرار بگیرند. (افتخاری، ۱۳۸۵)

۱.۳. تهدیدات اقتصادی

حوزه اقتصاد به دلیل وجود رقابت شدید بر سر منافع از جمله حوزه‌های چالش‌برانگیزی است که می‌توان درون آن طیف متنوعی از اقدامات اعم از همکاری، رقابت، مخالفت، تعارض و ... را جست‌وجو نمود. به همین دلیل است که اطلاق عنوان بر تمامی این پدیده‌ها به تهدید اقتصادی صحیح به نظر نمی‌رسد. مهم‌ترین شاخص که رابرت ماندل (Robert Mandel)، برای امنیتی شدن این گونه از پدیده‌ها برمی‌شمرد، «ثبات سیاسی اجتماعی» است و این که تبعات ناشی از این پدیده‌های اقتصادی تا چه میزان به بی‌ثباتی و یا بروز جنگ و درگیری منتهی می‌شود (ماندل، ۱۳۷۹). لازم به ذکر است که نوع و میزان «بی‌ثباتی» در تحلیل

امنیتی شاخص بارزی را شکل می‌دهد؛ چراکه برخی از نظام‌های اقتصادی (چون نظام سرمایه‌داری) به‌طور طبیعی متضمن بخشی از بی‌ثباتی هستند که در راستای امنیت اقتصادی ارزیابی شده و ضرورتاً یک تهدید به شمار نمی‌آید.

در یک تقسیم‌بندی کلان می‌توان تهدیدات اقتصادی را در دو حوزه اصلی «تولید» و «توزیع» رده‌بندی نمود. درحالی‌که گونه نخست متوجه افزایش میزان تولید متناسب با نیازمندی‌های عمومی است؛ دومین دسته تهدیداتی را شامل می‌شود که به تعبیر جان‌ای، رویمر^۱ برابری فرصت را در دستیابی به امکانات تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. به همین دلیل می‌باشد که تهدیدات اقتصادی ضرورتاً محدود به کشورهایی که دارای سرانه ملی پایینی هستند، نمی‌باشد و بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته را نیز دربر می‌گیرند (رویمر، ۱۳۸۲). بر این اساس می‌توان گزاره‌های زیر را در تحدید تهدیدات اقتصادی استنتاج و بیان نمود:

اول: میزان تهدیدات اقتصادی با میزان نظارت و کنترل دولت در بسیاری از کشورهای درحال توسعه، ارتباط غیرمستقیم دارد.

دوم: افزایش میزان رقابت اقتصادی در گستره جهانی به کاهش احتمالی سلطه یک بازیگر بر عرصه اقتصاد منجر شده و در نتیجه تهدیدات حاصله از این ناحیه کاهش می‌یابد.

سوم: کشورهایی که قادر یا مایل به حضور در شبکه اقتصاد جهانی نیستند، از ناحیه اقتصاد جهانی دچار تهدیدات فزاینده خواهند بود.

چهارم: افزایش میزان وابستگی‌های منطقه‌ای و جهانی به کاهش ارزش تهدیدات اقتصادی در عمل منجر می‌شود.

پنجم: کمک‌های اقتصادی، کارکردهای دوگانه‌ای دارد و به‌صورت توأمان تولید تهدید و فرصت می‌نماید.

۱۴. الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی

بی‌تردید اقتصاد مقاومتی یک پروژه کلان ملی است که تحقق آن مشارکت همه‌جانبه تمامی احاد ملت را طلب می‌نماید و هرکسی در هر مقام و موقعیتی که هست می‌تواند و باید در این زمینه نقش خود را ایفا نماید. بانوان خانه‌دار، کارگران، کشاورزان، صنعتگران، تجار و کسبه، بازاریان، تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، دانش‌آموزان، دانشجویان، فرهنگیان، حوزویان، دانشگاهیان، هنرمندان، کارمندان دولت، قوای سه‌گانه و... همه باید دست‌به‌دست هم بدهیم و با عزم ملی و کار و مدیریت جهادی، الگویی الهام‌بخش از اقتصاد نظام اسلامی را به جهانیان عرضه نماییم. ناگفته روشن است که در حال حاضر اقتصاد کشور صرف‌نظر از تهدیدات خارجی، از نظر استحکام درونی با مشکلات فراوانی روبروست که از آن جمله می‌توان به؛ تورم سنگین ساختاری، ساختار نامتوازن درآمدهای دولت و کسری بودجه، وابستگی به درآمدهای نفت، فساد مالی، فقر، بیکاری، ضعف زیرساخت‌های تولید، مصرف‌گرایی، رانت جویی، ضعف نظام آمار و اطلاعات، عدم استقرار

¹ John E. Romer

بانکداری اسلامی، عدم وجود بخش خصوصی کارآمد و دولتی بودن اقتصاد و... اشاره نمود. تحقق اقتصاد مقاومتی در گام اول مستلزم رفع این مشکلات است. در گام بعدی مسئله تحریم‌ها و موانع خارجی است که در این زمینه نیز مشکلاتی وجود دارد که از آن جمله می‌توان؛ عدم اعتقاد برخی از مسئولان به اقتصاد مقاومتی و دل‌بستگی آنان به رفع تحریم‌ها از طریق کنار آمدن با استکبار جهانی، آسیب‌پذیری درآمدهای ارزی کشور از تحریم، عدم امکان انتقال درآمدهای ارزی به داخل کشور، وابستگی در برخی کالاهای اساسی و نیازهای صنعتی و... را نام برد.

۱۵. آزمون فرضیه‌ها

بعد از توصیف متغیرها و پاسخ‌های بدست آمده از جامعه آماری در این بخش به بررسی فرضیه‌های مطرح‌شده و آزمون آماری مورداستفاده در پژوهش پرداخته شده است. در آزمون همبستگی برای بررسی میزان ارتباط از میانگین داده‌ها استفاده شده است.

۱- آزمون رابطه بین کارایی اقتصاد مقاومتی و اقتدار صنعت دفاعی (با تأکید بر توسعه فناوری)

جدول شماره (۴) ضریب همبستگی

		اقتصاد مقاومتی	اقتدار صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری
اقتصاد مقاومتی	همبستگی پیرسون	۱	۰.۰۹۰*
	سطح معنی‌داری		۰.۳۸۵
	تعداد	۹۵	۹۵
صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری	همبستگی پیرسون	۰.۰۹۰*	۱
	سطح معنی‌داری	۰.۰۳۰	
	تعداد	۹۵	۹۵

منبع: یافته‌های محقق

همان‌طور که از جدول خروجی مشخص هست ضریب همبستگی ۰,۰۹۰ بدست آمده است و از آنجایی که مقدار معیار تصمیم (sig) ۰,۰۳ بدست آمده است و کوچک‌تر از ۰,۰۵ هست، لذا این ضریب همبستگی به‌دست‌آمده معنادار است. نتیجه می‌شود اقتصاد مقاومتی در بحث توسعه فناوری باعث اقتدار صنعت و اقتصاد دفاع می‌گردد.

۲- آزمون رابطه بین بخش غیردولتی در اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی (با تأکید بر توسعه فناوری).

جدول شماره (۵) ضریب همبستگی

		بخش غیردولتی	صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری
بخش غیردولتی	همبستگی پیرسون	۱	۰.۹۰۵**
	سطح معنی داری		۰.۰۰۰
	تعداد	۹۵	۹۵
صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری	همبستگی پیرسون	۰.۹۰۵**	۱
	سطح معنی داری	۰.۰۰۰	
	تعداد	۹۵	۹۵

منبع: یافته های محقق

همان طور که از جدول خروجی مشخص می باشد ضریب همبستگی ۰,۹۰۵ به دست آمده است و از آنجایی که مقدار معیار تصمیم (Sig) ۰,۰۰۰ به دست آمده است و کوچک تر از ۰,۰۵ می باشد، لذا این ضریب همبستگی به دست آمده معنادار است. نتیجه می شود در اقتصاد مقاومتی بخش غیردولتی در بحث توسعه فناوری باعث اقتدار صنعت و اقتصاد دفاع می گردد.

۳- آزمون رابطه بین دولت در اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی (با تأکید بر توسعه فناوری)

جدول شماره (۶) ضریب همبستگی

		دولت	صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری
دولت	همبستگی پیرسون	۱	۰.۰۰۸
	سطح معنی داری		۰.۹۳۷
	تعداد	۹۵	۹۵
صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری	همبستگی پیرسون	۰.۰۰۸	۱
	سطح معنی داری	۰.۰۰۱	
	تعداد	۹۵	۹۵

منبع: یافته های محقق

همان طور که از جدول خروجی مشخص هست ضریب همبستگی ۰,۰۰۸ به دست آمده است و از آنجایی که مقدار معیار تصمیم (Sig) ۰,۰۰۱ به دست آمده است و کوچک تر از ۰,۰۵ می باشد، لذا این ضریب همبستگی به دست آمده معنادار است. نتیجه می شود در اقتصاد مقاومتی دولت در بحث توسعه فناوری باعث اقتدار صنعت و اقتصاد دفاع می گردد.

۴- آزمون رابطه بین دیپلماسی در اقتصاد مقاومتی و صنعت دفاعی (با تأکید بر توسعه فناوری)

جدول شماره (۷) ضریب همبستگی

		دیپلماسی	صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری
دیپلماسی	همبستگی پیرسون	۱	۰.۹۰۵**
	سطح معنی داری		۰.۰۰۰
	تعداد	۹۵	۹۵
صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری	همبستگی پیرسون	۰.۹۰۵**	۱
	سطح معنی داری	۰.۰۰۰	
	تعداد	۹۵	۹۵

منبع: یافته های محقق

همان طور که از جدول خروجی مشخص می‌باشد، ضریب همبستگی ۰.۹۰۵ به دست آمده است و از آنجایی که مقدار معیار تصمیم (Sig) ۰.۰۰۰ به دست آمده است و کوچک تر از ۰.۰۵ می‌باشد، لذا این ضریب همبستگی به دست آمده معنادار است. نتیجه می‌شود که در اقتصاد مقاومتی، دیپلماسی در بحث توسعه فناوری باعث اقتدار صنعت و اقتصاد دفاع می‌گردد.

۵- آزمون رابطه در اقتصاد مقاومتی بین توسعه فناوری و اقتدار صنعت دفاعی

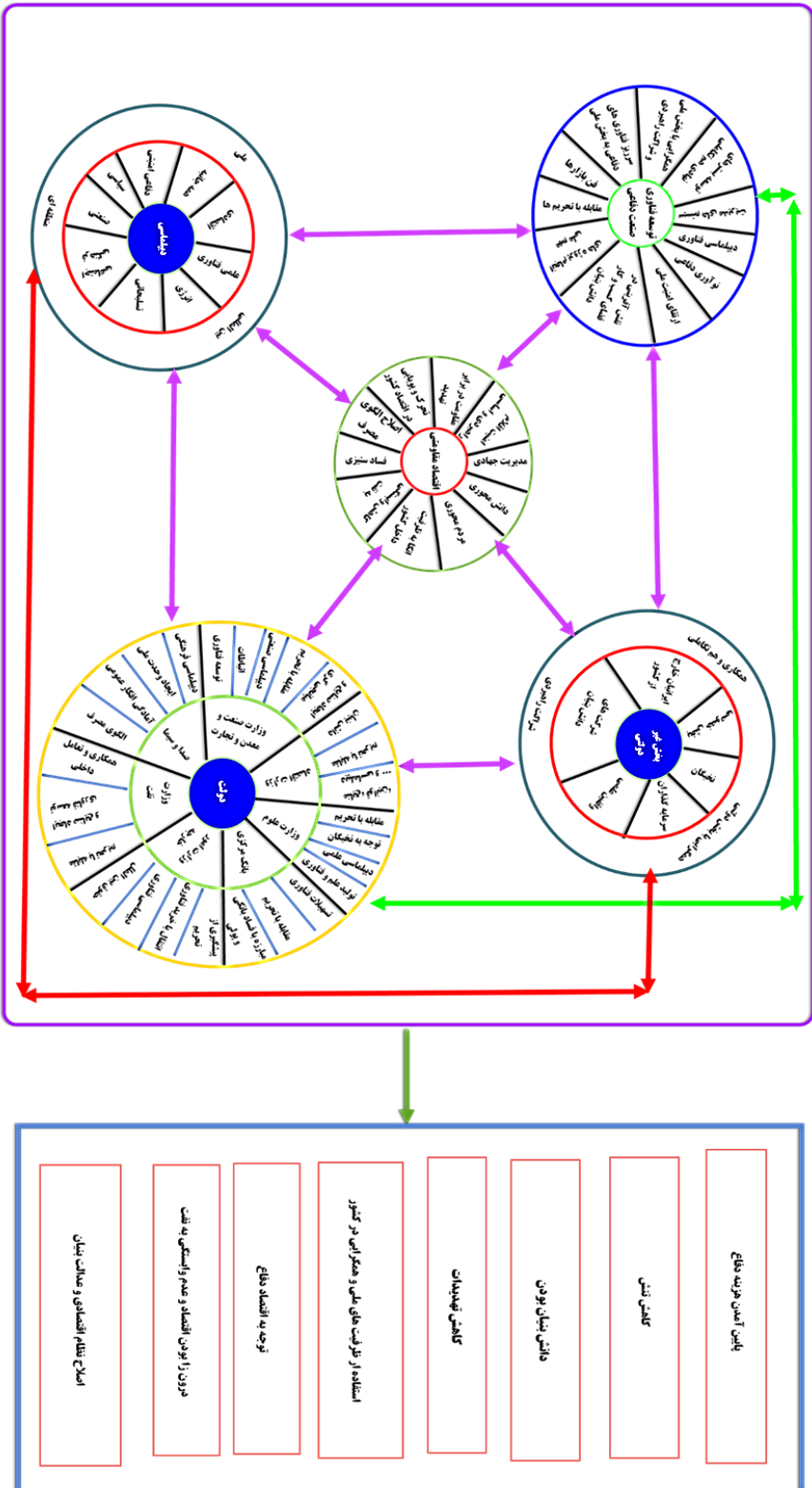
جدول شماره (۸) ضریب همبستگی

		توسعه فناوری	صنعت دفاعی
توسعه فناوری	همبستگی پیرسون	۱	۰.۲۶۰*
	سطح معنی داری		۰.۰۱۱
	تعداد	۹۵	۹۵
صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری	همبستگی پیرسون	۰.۲۶۰*	۱
	سطح معنی داری	۰.۰۰۱	
	تعداد	۹۵	۹۵

منبع: یافته های محقق

همان طور که از جدول خروجی مشخص می‌باشد ضریب همبستگی ۰.۲۶۰ به دست آمده است و از آنجایی که مقدار معیار تصمیم (Sig) ۰.۰۰۱ به دست آمده است و کوچک تر از ۰.۰۵ می‌باشد، لذا این ضریب همبستگی به دست آمده معنادار است. نتیجه می‌شود که در اقتصاد مقاومتی، توسعه فناوری باعث اقتدار صنعت و اقتصاد دفاع می‌گردد.

شکل شماره (۱) الگوی اقتصاد مقاومتی در صنعت دفاعی با تأکید بر توسعه فناوری

منبع: یافته های محقق

۱۶. تبیین الگو

- در الگوی به‌دست‌آمده در صورت توسعه فناوری‌ها، ارتقای صنعت دفاعی محقق شده و باعث افزایش قدرت چانه‌زنی و دیپلماسی می‌گردد. از طرفی یک دیپلماسی قوی نیز می‌تواند فناوری‌های موردنیاز را جذب و با توسعه آن قدرت دفاعی را افزایش دهد. پس این دو تأثیر متقابل روی هم دارند.
- در الگوی به‌دست‌آمده می‌توان با استفاده از توان و امکانات بخش غیردولتی نسبت به خرید، انتقال و احصای فناوری‌ها در صنعت دفاعی اقدام و نسبت به توسعه آن همت گماریم. از طرفی هراندازه که توسعه فناوری‌ها ارتقاء یابد با اثرگذاری مؤلفه‌های آن بر بخش غیردولتی، اثرگذاری توسعه فناوری مشهودتر خواهد بود. پس این دو عامل نیز تأثیر متقابل روی هم دارند.
- در الگوی به‌دست‌آمده می‌توان با استفاده از توان و امکانات بخش دولتی نسبت به خرید، انتقال احصای فناوری، شراکت راهبردی و همگرایی ظرفیت‌های توسعه فناوری با بخش دفاعی اقدام نمود. از طرفی هراندازه که توسعه فناوری‌ها ارتقاء یابد با اثرگذاری مؤلفه‌های آن بر مؤلفه‌های بخش دولتی، نتایج بهتر و مشهودتری حاصل خواهد شد. پس این دو عامل نیز تأثیر متقابل روی هم دارند. در خصوص دیپلماسی نیز چنین است و در بخش توسعه فناوری هم مطالب بیان شده است.
- همه موارد الگو ارتباط دوسویه باهم دارند.

۱۷. نتیجه‌گیری

با نگاهی به سایر اقتصادهای دنیا نیز متوجه آن خواهیم شد که تمام آن‌ها همواره سعی در مقاوم‌سازی بافت‌ها و ساختارهای خویش داشته‌اند و این امر با تکامل دانش همواره در مسیر خویش روبه‌پیشرفت بوده است؛ بدین معنا که جهت‌گیری تمام تئوری‌های جدید، نیل به این هدف، یعنی قوام و مقاوم‌سازی است. ارتقای ظرفیت‌های تولیدی در بخش‌های مختلف، رشد و توسعه شبکه‌های توسعه دانش دفاعی و افزایش سرعت دستیابی به سامانه‌ها و فناوری‌های پیشرفته و راهبردی دفاعی ازجمله دستاوردهای عرصه صنعت دفاعی کشور می‌باشد که باعث شده صنعت دفاعی کشور باوجود شرایط تهدید و تحریم، به نماد شکوهمند خودکفایی، خودباوری و مظهر تحقق اقتصاد مقاومتی تبدیل شود.

مجموعه‌ی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی درواقع یک الگوی بومی و علمی است که برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی ما است؛ متناسب با وضعیت امروز و فردای ما است... که این مربوط به وضع کنونی و شرایط کنونی کشور نیست، این‌یک تدبیر بلندمدت برای اقتصاد کشور است؛ می‌تواند اهداف نظام جمهوری اسلامی را درزمینه‌ی مسائل اقتصادی برآورده کند؛ می‌تواند مشکلات را برطرف کند؛ درعین‌حال پویا هم هست؛ یعنی ما این سیاست‌ها را به‌صورت یک چارچوب بسته و متحجر ندیده‌ایم، قابل تکمیل است، قابل انطباق با شرایط گوناگونی است که ممکن است در هر برهه‌ای از زمان پیش بیاید؛ و عملاً اقتصاد کشور را به حالت «انعطاف‌پذیری» می‌رساند؛ یعنی شکنندگی اقتصاد را در مقابل تکانه‌های گوناگون برطرف می‌کند. در پاسخ به سؤال اول و کارایی اقتصاد مقاومتی در صنعت دفاعی توصیه می‌شود سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان این

کشورها هزینه‌های نظامی خرج شده را صرف گسترش صنایع نظامی پیشرفته کنند (مانند بیشتر کشورهای توسعه‌یافته) و با تجدیدنظر در روش‌های جاری تأمین نیروی انسانی و تدارکات بخش نظامی زمینه ارتقای کارایی در این بخش را فراهم نمایند. تحت چنین شرایطی می‌توان با تولید اسلحه و ادوات نظامی در داخل کشور به‌جای خرید از خارج ضمن کاهش وابستگی نظامی کشور به قدرت‌های نظامی جهان با ایجاد اشتغال رونق اقتصادی و صادرات اسلحه به کشورهای مختلف جهان و بهبود تراز تجاری با آثار تراوشی مثبت حاصله از بخش نظامی آثار منفی آن را جبران و رشد اقتصادی را فراهم کرد. در پاسخ سؤال دوم و اقتصاد مقاومتی و آسیب‌پذیری آن لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمان‌بندی مشخص، اقدام به اجرای هر چه بهتر اقتصاد مقاومتی در صنعت دفاعی کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند تا به فضل الهی حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم‌جهانیان رخ نماید. باگذشت زمان و پیچیده شدن فناوری‌ها، دیگر این انتظار که بخش خصوصی به‌تنهایی بتواند از عهده این امر برآید انتظاری ناصواب بوده به‌گونه‌ای که امروز دولت ژاپن برنامه‌های زیادی برای توسعه فناوری پیاده می‌کند.

در فعالیت دستگاه دیپلماسی، بایستی اهداف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، امنیتی و دفاعی مدنظر قرار گیرد و از طریق هم‌افزایی و کمک این اهداف را پیش برد. دیپلماسی اقتصادی نقطه تلاقی دیپلماسی و فعالیت‌های اقتصاد ملی و بین‌المللی است و فصل مشترک بین منافع اقتصاد ملی و سایر منافع سیاسی-امنیتی و فرهنگی کشور در سطح نظام اقتصاد سیاسی جهانی است. از جمله راه‌حل‌های مقابله با آن تشکیل ستادی زیر نظر ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی برای مقابله با تحریم‌ها است که این اقدامات در سه بخش پیشگیری، مقابله و دور زدن باید صورت گیرد.

منابع مأخذ

منابع فارسی

- قرآن کریم.
- بیانات مقام معظم رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۲/۰۶/۰۶.
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان ۱۳۹۱/۰۵/۱۶.
- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با کارگزاران نظام ۱۳۹۱/۰۵/۰۳.
- رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی، سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی»، ۲۹ بهمن ۱۳۹۲.
- افتخاری اصغر، کالبدشکافی تهدید، دانشگاه امام حسین (ع)، چاپ اول، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶ تا ۱۸۱
- اسپوزیتو، جان. ال، (۱۳۸۲)، انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن، ترجمه: محسن مدیر شانه‌چی، باز، تهران.
- پیغامی، عادل، (۱۳۹۲)، دیدگاه‌های مختلف نسبت به «اقتصاد مقاومتی» و نیز الزامات تحقق آن، راسخون، دانشکده‌ی معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق (علیه السلام).
- حسنی، محمدحسین و عزیز نژاد، صمد (۱۳۸۶)، «هزینه‌های دفاعی و تأثیر آن بر رشد اقتصادی (مدل عرضه و تقاضای کل برای ایران)» فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران سال نهم، شماره ۳۰، صص ۲۱۲-۱۹۳.
- دیزجی، منیژه و پناهی، حسین و تقی زاده، حجت (۱۳۸۸)، «اثر هزینه‌های نظامی بر بدهی‌های خارجی در کشورهای در حال توسعه» فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی سال سوم شماره ۱، صص ۱۳۶-۱۱۷.
- سوزنچی، ابراهیم (۱۳۹۵)، بررسی تطبیقی سازمان‌های مدیریت پژوهش و فناوری، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
- عباسیان عزت اله، امینی پرویز، علیزاده حمید، (۱۳۹۴)، مجلس و راهبرد، اقتصاد دفاعی در نیروهای مسلح و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ایران، دوره ۲۲، شماره ۸۳، از صفحه ۱۵۱ تا صفحه ۱۷۸.
- فرتوک زاده حمیدرضا، دره شیری محمدرضا، وزیر جواد، (۱۳۹۳)، نقش صنعت دفاعی در گذار به اقتصاد مقاومتی، آفاق امنیت: دوره ۷، شماره ۲۵، از صفحه ۳۹ تا صفحه ۵۴.
- گل خندان، ابوالقاسم، (۱۳۹۳)، بررسی و مقایسه تطبیقی تأثیر هزینه‌های نظامی بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه‌یافته: رهیافت GMM، فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی- شماره پانزدهم، صص ۴۴-۲۳.
- ماندل رابرت، چهره متغیر امنیت ملی، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۷۹، صص ۹ - ۱۰۸
- مانوئل کاستلز، عصر اطلاعات: قدرت هویت، حسن چاووشیان، تهران، طرح نو، ۱۳۸۰، صص ۲۹۸ -

- مهدوی محمد نقی، فنآوری اطلاعات و اطلاعات فناوری تهران، چاپار، ۱۳۷۹ واژه‌نامه علوم و فناوری، تهران، مرکز نشر دانشگاهی ۱۳۷۳؛
- مهدوی محمد نقی، فرهنگ توصیفی فناوری، تهران، چاپار، ۱۳۸۰، ص ۹۵
- هارتلی، کیت و تاد ساندلر (۱۳۸۳)، منتخبی از موضوعات در کتاب اقتصاد دفاع، ترجمه ابراهیم بیضایی، تهران، انتشارات سمت.
- سخنرانی آقای دکتر شمس‌الدین حسینی در مورخه ۱۳۹۶/۰۹/۰۹ وزیر سابق امور اقتصادی و دارایی در دفتر راهبردی
- سخنرانی آقای دکتر محمد احدی مشاور امور راهبردی وزیر دفاع و وابسته نظامی اسبق ایران در فرانسه و ترکیه در مورخه ۱۳۹۶/۰۹/۰۹ در دفتر راهبردی
- سخنرانی آقای دکتر بهروز علی شیری رئیس اسبق سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران در مورخه ۱۳۹۶/۰۹/۰۹ در دفتر راهبردی
- سخنرانی آقای دکتر علیرضا شیخ عطار قائم‌مقام اسبق وزارت امور خارجه و سفیر پیشین جمهوری اسلامی ایران در آلمان و هندوستان در مورخه ۱۳۹۶/۰۹/۰۹ در دفتر راهبردی

منابع لاتین

- Ando, S. (2), "The Impact of Defense Expenditure on Economic Growth: Panel Data Analysis Based on the Feder Model", *The International Journal of Economic Policy Studies*, 4(8), pp. 141-154.
- Dunne, P. and Nikolaidou, E. (2012), "Defense Spending and Economic Growth in the EU15", *Defense and Peace Economics*, 236pp.537-548.
- Feder, G. (1982). "On export and economic growth". *J. of development economics*. Vol. 12. PP. 59-73.
- Khilji, N. M. and A. Mahmood (1997). "Military expenditures and economic growth in Pakistan". *The Pakistan development review*. Vol. 36. No. 4. PP. 791-808.
- Looney, R. E. and S. L. Mehay (1990). "United states defense expenditures: Trends and analysis ". In Hartly, Keith and Todd Sandler, eds. *The economics of defense spending*. London: Routledge. 13-40.
- Smit, Dan and Ron Smit. (1980). "Military expenditure, resources and development ". *University of London, Birkbeck college discussion paper*. No. 87. November.

